

Franc Močnik

Pred 70 leti je nahujskana drhal v Solkanu čez novo mejo nasilno pregnala duhovnika Franca Močnika.

Franc Močnik se je rodil v Idriji 26. septembra 1907. Vrtec in štiri razrede osnovne šole je obiskoval v Idriji. Po četrtem razredu se je vpisal na realko, ki je leta 1918 prišla v italijanske roke. Kot dijak je postal član dijaške Marijine kongregacije. Po maturi leta 1925 ga je mati nagovarjala, da bi šel v bogoslovje, a ji je odgovoril: »Raje umrem, kot da postanem duhovnik!« Nato je odšel v Bologno in se vpisal na fakulteto za znanstvene vede, kjer je študiral matematiko. Med študijem je večkrat zahajal v svetišče Madonna di s. Luca. Univerzo je končal z odliko. Nato je nastala sprememba v njegovem življenju. Sam je zapisal: »Ko sem po štirih letih končal vse izpite ter se doma in v Bologni pripravljaj na doktorat, se je moja življenjska pot obrnila v drugo smer, o kateri niti sanjal nisem nikoli. Bil sem ji celo nasproten.«

Med počitnicami se je udeležil duhovnih vaj za fante v goriškem malem semenišču. Kot je v knjigi *Primorski duhovniki, kulturni delavci 20. stoletja* zapisal Jožko Kragelj, jih je vodil duhovnik Leopold Cigoj. Fante je povabil tudi na razgovor. Ko je mlademu Močniku zastavil vprašanje: »Ste kdaj pomislili, da bi postali duhovnik?«, mu je naglo odgovoril »Nikdar! In če bi mi prišla kdaj taka misel, bi jo takoj zavrgel!« Cigoj mu je mirno rekel: »Če vam pride, je nikanar ne zavrnite!« In Močnik je nadaljeval v svojih spominih: »Poslovil sem se od njega in ko sem stopil iz njegove sobe, je le ena misel zvenela v glavi in odmevala v srcu: 'Duhovnik boš!' In me ni več zapustila. Vsi moji načrti so izginili in le misel 'duhovnik boš' je zablestela na moji življenjski poti.«

Doktorat je naredil 12. julija 1930. Nato je vstopil v goriško bogoslovje in bil posvečen 17. marca 1934. Ker so fašisti zaprli in poslali v konfinacijo črnovrškega župnika Filipa Kavčiča, je dobil dr. Močnik dekret za župnijskega upravitelja v Črnem Vrhu. Medtem je bil imenovan za goriškega nadškofa Karel Margotti, ki je Močnika poklical v bližino Gorice, mu dal dekret za župnika v Vrtojbi in za profesorja matematike v malem semenišču v prvih štirih razredih gimnazije. Po dveh letih in nekaj mesecih je bil leta 1937 imenovan za vikarja v stolnici, kjer je ostal do leta 1943, ko se je preselil v centralno semenišče za spirituala (duhovnega voditelja), kjer so bili bogoslovci slovenske, italijanske, hrvaške in

furlanske narodnosti. Kot vikar je hodil učiti v semenišče do leta 1940, ko je Italija stopila v vojno in so semenišče spremenili v vojaško bolnišnico, dijake pa preselili v Castellerio pri Vidmu. Bil je iskan pridigar za duhovne vaje in ljudske misijone, ker je svoje prisrčne besede potrjeval s svojim zgledom duhovnika po božjem Srcu. Po končani vojni je bil nekaj časa župnijski upravitelj v Biljani v Brdih.

V vojnih letih je bil v tisti skupini duhovnikov in laikov, ki so zagovarjali jasna stališča in so imeli do komunizma odklonilen odnos. Bil je med pobudniki tednika *Slovenski Primorec*, ki je začel izhajati poleti leta 1945, in nato več desetletij urednik njegovega naslednika *Katoliškega glasa*. Oba tednika sta v nenaklonjenih razmerah omogočala vsaj minimalen medijski pluralizem in ponujala bralcem drugačen ključ do branja takratnega dogajanja.

Čez »železno zaveso«

Pred 70 leti ni prišlo samo do t. i. priključitve Cone A k Jugoslaviji (in začetka gradnje Nove Gorice, kar letos slavijo na Goriškem), ampak tudi do ostre razmejitve med Italijo in Jugoslavijo, ki je kot "železna zavesa" zarezala v ozemlje (mejna črta je presekala celo pokopališče) in med ljudi. Posledično se je meja zarezala tudi v ozemlje goriške nadškofije, ki je tako kot Gorica izgubila svoje zaledje na vzhodu.

Leta 1947, ko so govorili, da bo prišlo do priključitve k Jugoslaviji, je goriški nadškof Močniku dal dekret za župnika v Solkanu.

Tako je "pogoltnil" svoj sklep, ki ga je naredil ob mašniškem posvečenju: da ne bo nikoli prosil škofa, kam naj ga pošlje, ampak bo preprosto šel, kamor bo poslan. »Takrat pa sem šel k nadškofu in mu rekel, da bi po vzpostavitvi meje med Italijo in Jugoslavijo rad deloval v Sloveniji. Navdušeno mi je rekel, naj grem v Solkan, kjer je župnija prazna.«

Po priključitvi Cone A 15. septembra 1947 ga je Sveti sedež imenoval za apostolskega upravitelja tistega dela goriške nadškofije, ki je prišel pod Jugoslavijo. Takrat se je za blagega duhovnika začel križev pot.

V dneh do 12. oktobra je bil večkratna žrtev grobega nasilja, o katerem doslej nismo veliko brali. Domoval je v Solkanu in je z matematično natančnostjo takoj začel delati. Jugoslovanske oblasti nove cerkveno-upravne enote niso priznavale, v priljubljenem duhovniku so videle nasprotnika oziroma "sovražnika ljudstva". Za

nedeljo, 21. septembra, se je pripravljala večja slovesnost na Sveti Gori, na kateri bi se moral predstaviti širšemu občestvu vernikov. A do slovesnosti ni prišlo, ker ga je naščuvana množica 19. septembra zvečer prišla iskat v solkansko župnišče, ga potisnila na trg, gnala po cesti do meje in ga dobesedno porinila čez belo črto v Gorico.

Naslednji dan se je Močnik napotil v Ljubljano na pogovor s škofom Antonom Vovkom in se odločil, da se vrne v Solkan. V napetem ozračju ter med zaslišanji in drugimi neprijetnostmi je tu ostal do 12. oktobra, ko ga je zvečer policijski avto šel iskat na Sveto Goro, pripeljal v Solkan, nova naščuvana množica, ki se je že 19. septembra čez dan grela na mitingu, pa ga je prisilila, da je prehodil pot do meje, ga medtem tepla, nanj pljuvala, polivala z vodo in zasramovala, ga drugič potisnila do bodeče žice in nato brcnila na italijansko stran. Šel je v Rim in poročal papežu Piju XII. o žalostnih dogodkih.

Tudi njegova sestra Pavla je vse do leta 1962 prestajala kalvarijo.

Pobudnik in sodelavec

V Gorici je ostal nekaj časa brez službe, nato je najprej poučeval matematiko na nižji srednji šoli, potem pa matematiko in fiziko na klasični gimnaziji in liceju. S prof. Ferlatom je sestavil *Fiziko* za slovenske srednje šole, ki je izšla v ciklostilu leta 1949, nato je pa sam napisal *Fiziko* v štirih delih za slovenske višje srednje šole. Pomagal je tudi v Alojzijevišču, kjer je bil od leta 1967 ravnatelj. V Žabnicah je dal leta 1954 na svoje stroške zgraditi kočo sv. Jožefa, da je poleti in tudi pozimi vodil dijake na letovanje ter imel zanje vzgojne govore. Leta 1974 je daroval kočo Katoliškemu tiskovnemu društvu v Gorici. Po smrti prof. Fileja je oskrboval cerkev sv. Ivana. 24. oktobra 1972, na praznik Kristusa Kralja, je škof izdal dekret o ustanovitvi samostojnega pastoralnega središča za slovenske vernike v Gorici. Prvi vodja je postal dr. Močnik in to delo opravljal deset let, do leta 1982. Poskrbel je za obnovo cerkve zunaj in znotraj, za elektrifikacijo zvonov in orgel, zraven cerkve pa je kupil prostore za župnišče. Leta 1963 je prejel častni naslov monsinjorja, leta 1983 pa je bil imenovan za stolnega kanonika penitenciarija. Po smrti Stanka Staniča je postal odgovorni urednik *Katoliškega glasa*, kar je ostal do leta 1993. Zelo pomembno je bilo njegovo delo za Goriško Mohorjevo družbo. Od leta 1939 je bil član njenega osrednjega odbora, od leta 1940 tajnik in od leta 1953 do 1981 predsednik.

Vse življenje je bil velik častilec Matere Božje. Rad je hodil na Sveto Goro in ko zaradi meje to ni bilo več mogoče, je vodil vernike na romanje v Lurd in v druga Marijina svetišča. Julija 2000 je bil zadnjikrat v Lurdu, že na vozičku. Umrli je 4. novembra 2000. Pogrebne slovesnosti je vodil koprski škof Metod Pirih, ki ga je v poslovilnem govoru takole prikazal:

»Monsignor Močnik je bil ena najbolj uglednih osebnosti na Goriškem. Bil je goreč in spoštovan duhovnik, osebno preprost in skromen, delaven, nesebično dober, moder, premočrten, nikoli potr, zvest Cerkvi in slovenskemu narodu. Zgled nam je dal tudi, kako je treba odpustiti storjene krivice ...

Bil je učitelj in profesor, vzgojitelj bogoslovcev in mladine, dušni pastir, pobudnik in sodelavec različnih katoliških organizacij, sodelavec pri Goriški Mohorjevi družbi in odgovorni urednik *Katoliškega glasa*, vnet oznanjevalec božje besede, velik molivec za nove duhovne poklice, spovednik in voditelj mnogim osebam.«

Čim hujše je ...

Po demokratizaciji Slovenije je doživel tudi zadoščenje za krivice in nasilje na pepelnico 13. februarja 1991. V Novi Gorici ga je takratni župan Sergij Pelhan, sicer na predlog svetniške skupine krščanskih demokratov, prosil odpuščanja za vse krivice, ki so jih naredili nahujskani neodgovorni ljudje ob znanih dogodkih v Solkanu neposredno po priključitvi Primorja k Jugoslaviji njemu kakor tudi njegovi sestri Pavli.

Na te besede je mons. Močnik vidno ganjen odgovoril: »Lepo je, da zdaj, po 45 letih, ko so se razmere spremenile, obudimo spomin na dogodke v Solkanu, kjer sem bil župnik in postal po razmejitvi z odlokom Svete stolice tudi apostolski administrator tistega delu goriške nadškofije, ki je prešel pod Jugoslavijo, z vsemi pravicami rednega škofa. V Solkanu je bilo lepo, vživljal sem se v novi svet in z ljudmi smo se kar radi imeli. A je kmalu nastal vihar s krivično obsodbo, da sem sovražnik slovenskega naroda.«

»Za vse, kar sem doživel jaz in z menoj mons. Kretič, moji starši in moja sestra v tistih dneh, velikodušno odpuščamo, saj je odpuščanje akt človekove svobodne volje. Ni pa tako z našim spominom. Nimamo moči, da bi izbrisali iz spomina, kar človek doživi. Čim hujše je dejanje, tem globlje se zarije v spomin in zato ga tudi še tako velikodušno odpuščanje ne more izbrisati iz spomina. Dogodki tistih dni naj nam bodo v opomin, da se nikoli več ne ponovijo med nami. Majhni smo, zato

nas mora vezati med seboj razumevanje, spoštovanje in potrpljenje drugega z drugim. Gospod Bog naj tega da vsem našim ljudem v obilni meri.«

Ni pa se mu opravičil nihče od ukazovalcev in izvajalcev političnih ukazov, ki bi to pred njegovo smrtjo lahko storili osebno. Umrl je 4. novembra 2000. Duhovniško poslanstvo je v številnih odgovornih nalogah in službah z veseljem vršil več kot 66 let, do triindevetdesetih let, ki mu jih je Gospodar življenja naklonil.

Ob obletnici nasilnih dogodkov v Solkanu je nedavno goriška publicistka Erika Jazbar zapisala: »Močnikova zapuščina ostajajo formirane generacije mladih v nekdanjem Alojzijevišču in drugje, kočja sv. Jožefa v Žabnicah, duhovnija sv. Ivana v Gorici, učbeniki za slovenske šole, Goriška Mohorjeva družba, *Katoliški glas* /danes *Novi glas*/ in romanja v Lurd. Ostaja nam njegov zgled: septembrsko dogajanje izpred 70 let je z zunanjega vidika globoko poseglo v njegovo življenje, z duhovnega vidika pa mu ni pustilo takih posledic, ki bi negativno vplivale na družbo ali na njegove bližnje, saj iz njegovih ust ni bilo slišati sovraštva, zagrenjenosti, maščevalnosti.«

Dodala je, da je bil Franc Močnik »strog, natančen in načelen, ljubil je planine, njih zrak in sonce, bil je globoko veren in s pogledom zazrtim v prihodnost. Zato je tudi toliko svojih energij posvetil mladim in njihovi formaciji, ki je danes pri nas v bistvu ni nikjer.«

Objavljeno v Družini 2017/42